

širší čtenářskou obec; doporučit ji lze prakticky každému, kdo se zajímá o mezinárodní vztahy. Studenti politologie a příbuzných oborů budou pravděpodobně rozsáhlé exkurzy do historie jednotlivých regionů přeskakovat, to však nečiní čas strávený nad publikací zbytečným.

Nedostatek Friedmanova přístupu je, že autor nečiní rozdíl mezi zachováním postavení Spojených států jako světové velmoci a zároveň svobodného a skutečně demokratického zřízení. Udržení dominantní role v mezinárodní politice je podle Friedmana klíčový zájem, kterému by měly Spojené státy podříditi veškeré prostředky. Zvláště ve světle plíživé ztráty soukromí, jak to dokumentuje například masové odposlouchávání elektronické komunikace běžných občanů, by však bylo zajímavé zkoumat i otázku, zdali Spojeným státům v rámci boje o velmocenské postavení nehrozí úpadek demokratického zřízení a svobody jednotlivce na domácí půdě.

Druhý problém spočívá v často přílišné simplifikaci rozebíraného problému. Autor například vylučuje vojenské soupeření Indie a Číny, zemí, které spolu ve 20. století svedly několik pohraničních bitev, a svoji prognózu zdůvodňuje především fyzickou neprostupností Himálaje (s. 162). Vzhledem k množství balistických raket, moderních bombardérů a bitevních lodí, kterými oba státy disponují, to ale přece není stoprocentní záruka míru, ani vysvětlení, proč spolu tyto země momentálně nebojují. Podobně zveličuje i význam Karpat pro bezpečnost zemí střední Evropy (s. 135). V celé knize kromě toho ani jednou nezmiňuje bezpečnostní rizika moderního typu. Zcela tak opomíjí například vysoce aktuální hrozbu kybernetických útoků ze strany teroristických uskupení nebo států. Zapomíná také třeba na bezpečnostní rizika související s průmyslovou špionáží.

Ocenit lze naopak svěží přístup k Číně. Ta zde není, na rozdíl od jiných západních publikací zabývajících se geopolitikou a mezinárodními vztahy, tolik démonizována. Pasáže zdůrazňující nutnost soustředit se na to, aby v následující dekádě nedošlo k sbližování Evropské unie a Ruské federace, navíc jistě potěší nejednoho Evropana, který se ve stínu dynamiky Říše středu postupně smiřuje s tím, že se váha Starého kontinentu v mezinárodní politice dlouhodobě snižuje. Nutno podotknout, že v souvislosti s aktuálním děním na Ukrajině pravděpodobnost spojení EU a Ruska proti USA dramaticky poklesla. Bílý dům je tedy z hlediska Friedmanových tezí aktérem, kterému v následujícím desetiletí ukrajinská krize napomůže udržet loajalitu Evropy a s tím i postavení světové velmoci.

Martin Pejřimovský

Sebastien Peyrouse, **Turkmenistan: Strategies of Power, Dilemmas of Development.** Armonk, NY: M.E. Sharpe, 2012, 248 s. ISBN 978-0-7656-3203-6

Turkmenistán, jeho moderní dějiny, politický, hospodářský, společenský a kulturní vývoj, stejně jako jeho vnější vztahy, fungování v regionálním i globálním kontextu, zůstává doposud velkou neznámou. Nejjižněji položená republika Střední Asie, vyhlásivší

svou nezávislost teprve nedávno, v důsledku zhroucení Sovětského svazu, leží nadále spíše na okraji pozornosti západní akademické obce i širší veřejnosti. Ti zasvěcenější si vybaví turkmenské koberce, melouny, či „nebeské hřebce“ achalteckého plemene. Do obecného povědomí se Turkmenistán zapsal ponejvíce megalomanskými výstřelky osoby prvního a doživotního prezidenta, Saparmurata Nijazova, známého spíše pod jménem Turkmenbaši Veliký; s dědictvím jeho vládnutí se ostatně potýká země dodnes. Toto periferní vnímání je pochopitelně poněkud nezasloužené. Proč tomu tak je, jaký vývoj Turkmenistán od vzniku státu v roce 1991 prodělal, jaké jsou jeho hlavní problémy, klíčové determinanty, jeho zdroje, přibližuje práce francouzského orientalisty Sebastiena Peyrouse *Turkmenistan: Strategies of Power, Dilemmas of Development*.

Sebastien Peyrouse patří k předním expertům specializujícím se na oblast postsovětské Střední Asie. Působí jako profesor při Elliot School of International Affairs University George Washingtona ve Washingtonu, DC. Spolupracoval rovněž s některými dalšími významnými výzkumnými institucemi, naposledy včetně Central Asia-Caucasus Institute při Johns-Hopkinsově universitě ve Washingtonu; v jeho rámci byla napsána i tato kniha. Ve své výzkumné činnosti se zaměřuje na problematiku islámu a geopolitiku Střední Asie. Je autorem, editorem a koeditorem řady odborných prací, včetně desítky knih, vzešlých převážně ze spolupráce s jeho manželkou, slavistkou Marlene Laruelle.¹ Recenzovaná práce k Turkmenistánu je autorovou první samostatnou plnohodnotnou monografií určenou primárně pro americký trh.

Co se uspořádání textu týče, je recenzovaná publikace členěna do tří velkých zastřešujících bloků, z toho každý je dále dělen do celkem deseti tematicky vymezených, vnitřně dále přehledně strukturovaných kapitol. Zatímco první část poskytuje nezbytné kontextuální zasazení zkoumané látky, samotné jádro práce – analýzu vývoje po roce 1991 – tvoří druhá a třetí část knihy.

Po stručném úvodu otevírá vlastní výklad část nazvaná Old Territory, Multiple Influences, New Nation. V ní autor podává ucelený přehled fyzické a humánní geografie Turkmenistánu, doplněný o hutný nástin historie jeho osídlení, od časů antiky, přes islamizaci Střední Asie a příchod Oghuzů, Čingischánovy výboje, až po organizaci turkmenských kmenových svazů na prahu pozdního novověku. Samostatně je pojednána éra ruské, potažmo sovětské koloniální nadvlády mezi lety 1881 a 1991. Právě během tohoto období získal Turkmenistán, nehledě na převládající postsovětský narativ, atributy vlastní státnosti jako republikové (státní) hranice, moderní státní instituce, průmyslovou základnu, všeobecnou gramotnost a, jak dokumentují autorovy exkursy do takových sfér společenského života, jako jsou formování a kodifikace literárního jazyka, v neposlední řadě také svébytnou národní identitu, vytvářející předpoklady pro možné osamostatnění a budování nezávislého státu po roce 1991.

¹ Z těch nejcitovanějších viz např. Marlene Laruelle and Sebastien Peyrouse, *China as a Neighbor: Central Asian Perspectives and Strategies* (Washington, DC: Central Asia-Caucasus Institute and Silk Road Studies Program, 2009).

Druhá část knihy, *Post-Soviet Technologies of Power*, nás již přesouvá do postsovětského období a, jak napovídá její název, zkoumá převládající mocenské technologie uplatňované republikovými elitami po vyhlášení nezávislosti Turkmenistánu v roce 1991. Zde nejprve podrobně sleduje proces ustavování vertikály osobní moci prezidenta Nijazova, někdejšího prvního tajemníka republikové komunistické strany. Soustřeďuje se přitom na mechanismy fungování vládnoucího režimu a jeho nejvýznamnější rysy, s ohledem na jeho autokratickou povahu pochopitelně především represivní aparát. Poté přechází již k vykreslení náboženské situace v zemi, jakož i osobitostí kulturního dění, jež byly za Turkmenbašiho vlády v nemenší míře prostoupeny pervasivním kultem osobnosti. Tematický blok uzavírá studie politického vývoje Turkmenistánu po Nijazovově smrti na sklonku roku 2006 za vlády Kurbankuli Berdymuchammedova, s důrazem na chod institucionálních přeměn.

Poslední, třetí část knihy, *Development Challenges and Strategies*, vymezuje nejdůležitější problémové oblasti a body, jež zůstávají obvykle pod povrchem zájmu, nicméně jejichž vývoj může na desetiletí dopředu ovlivnit další směřování země. Největší prostor v této souvislosti zaujímá analýza sociálně ekonomických poměrů v zemi. Výběr studovaných témat – mezi jinými demografické tlaky, degradace sektoru veřejných služeb, nerovnoměrná distribuce statků, potravinová bezpečnost, řízení vodních zdrojů – pokrývá celou šíři kritických aspektů života země a dovoluje identifikovat nejvýznačnější výzvy, od jejichž zvládnutí bude odviset úspěch, či naopak nezdar, zvolené strategie dalšího rozvoje. Zvláštní pozornost věnuje otázkám využití energetického potenciálu země, zejména snahám o proniknutí turkmenského plynu na světové trhy, a hledání místa neutrálního Turkmenistánu na mezinárodní scéně prostřednictvím rozboru vztahů s nejvýznamnějšími vnějšími aktéry a jeho sousedy.

Hlavní zjištění práce shrnuje separátní závěr.

Na téměř 250 stranách textu rýsuje Sebastien Peyrouse obraz Turkmenistánu jako země, jejíž vývoj po roce 1991 se co do většiny parametrů jednoduše vymyká z toho, co je mezi zeměmi postsovětské Střední Asie, s nimiž ještě na prahu nezávislosti sdílel společné výchozí podmínky, i za hranicemi regionu považováno za běžné. Prezентuje Turkmenistán jako extrémní případ autokratického modelu státu, setrvávajícího – navzdory všem faktorům, které jej předurčují k integraci do světového systému (malá populace, ohromné zásoby surovinového bohatství, po nichž je ve světě poptávka, exponovaná geopolitická poloha) – v hluboké mezinárodní izolaci, jež není výsledkem tolik geografických daností jako vědomého a promyšleného rozhodnutí vládnoucích špiček. Ukazuje, nakolik je za daných podmínek obtížné liberalizovat poměry, aniž by to ve výsledku rozrušilo samotnou podstatu mocenského systému ve smyslu nahlodání nepsaného sociálního kontraktu a delegitimizace elit. Míru akceptace vládnoucího režimu v uzavřených společnostech tohoto typu, pokračuje Peyrouse, lze jen velice těžko odhadnout. Přesto výzvy, jimž Turkmenistán čelí, jsou enormní: pošlapávání lidských práv a absence občanských svobod, chudoba, masivní korupce, efektivní nemožnost osobní realizace jednotlivce co do přístupu ke vzdělání či profesního růstu, ztráta životních perspektiv širokých vrstev populace. Patrně nejvážnější hrozbou do budoucna, argumentuje dále, zůstává destrukce lidského kapitálu, jež na

dlouhou perspektivu brání Turkmenistánů naplno užívat benefitů plynoucích z eventuálního otevření země vnějšímu světu, pro případ že by k moci jednou přišly kompetentnější elity, které by měly o nastoupení podobné cesty zájem.

Peyrousov *Turkmenistán* představuje vysoce informativní, pronikavou, analyticky výtěžnou sondu do života jedné z nejuzavřenějších, a tedy i nejméně probádaných zemí současného světa. Jakkoli mají autorovy závěry, s ohledem na nezavršenost studovaných procesů, nutně jen podmíněný charakter a mohou být v průběhu další doby ještě korigovány, jedná se o daleko nejlepší souhrnnou práci k postsovětskému Turkmenistánů k dispozici na knižním trhu. Recenzovanou publikaci tak ocení všichni zájemci o aktuální středoasijské dění, jak z řad specialistů, tak i – díky přístupnému stylu – z řad širší čtenářské obce.

Jan Šír

Daniel Yergin, **The Quest: Energy, Security, and the Remaking of the Modern World.** London: Penguin Books, 2012, 820 s. ISBN 978-0-241-95777-6

Kniha *The Quest: Energy, Security, and the Remaking of the Modern World* je dílem Daniela Yergina, spoluzakladatele a aktuálního předsedy Cambridge Energy Research Associates, společnosti poskytující poradenství vládním i soukromým subjektům především v oblasti energetiky. Yergin se proslavil jako autor knihy *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money and Power*, za kterou v roce 1992 obdržel Pulitzerovu cenu. Ve své nové knize Yergin podtrhuje význam energií v dnešním světě a tvrdí, že energetika a s ní spojené otázky, jako jsou environmentální dopady či energetická bezpečnost, se stanou zásadními tématy definujícími naši budoucnost.

Autor knihy si pokládá tři základní otázky obecnějšího charakteru, na něž na úctyhodných 820 stranách knihy hledá odpověď. Za prvé se věnuje problematice zásob energie a ptá se, zda energetické rezervy budou dostatečné pro naplnění potřeb stále rostoucí světové populace. Yergin se zabývá i pozitivními a negativními důsledky tohoto trendu. Za druhé autor analyzuje problematiku energetické bezpečnosti a hledá odpověď na otázku, jakým způsobem by mělo být energetické bezpečnosti dosaženo. Za třetí Yergin rozebírá propojenost energetiky a životního prostředí a diskutuje vliv snah o ochranu životního prostředí na energetiku a také to, jaké dopady mají různé způsoby a technologie získávání energie na životní prostředí.

Úvod autor otevírá rozbořem dvou nedávných událostí – tsunami v Japonsku a následného výbuchu v jaderné elektrárně Fukušima I a začátku revolucí v arabském světě. Pomocí těchto příkladů ilustruje, jak události různého charakteru mohou mít zásadní vliv na světový vývoj v oblasti energetiky. Dále také představuje strukturu knihy a vysvětluje, jak se jednotlivé kapitoly vztahují ke třem hlavním tématům, kterými se v knize zabývá. V prologu Yergin stručně naznačuje trendy a události následující po válce v Zálivu a skončení studené války, které ovlivnily energetiku ve světě. Upozorňuje především na prohlubující se